

DOI: <https://www.doi.org/10.36719/2663-4619/64/94-96>

Aysel Rövşən qızı Baxşəliyeva
Azərbaycan Turizm və Menecment Universiteti
Magistrant
aska_rovsenli@mail.ru

AZƏRBAYCANDA İNVESTİSİYA MÜHİTİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ MƏSƏLƏLƏRİ

Açar sözlər: *investisiya fəaliyyəti, iqtisadi qiymətləndirmə, dinamik göstəricilər, iqtisadi göstəricilər*

Issues of assessing the investment climate in Azerbaijan Summary

Our country, which is constantly developing economically and carrying out political reforms in parallel, thereby achieving a further increase in its international prestige. One of the important factors contributing to the regular strengthening of Azerbaijan's position in the international arena is the growing role of our country in the field of energy security, as well as its active investment policy. At present, our country is becoming one of the most advanced potential investors in the world. The number of foreign countries expecting to invest in Azerbaijan is constantly growing. Azerbaijan, which has great financial resources, has been investing in various foreign countries in recent years, provided that its interests are ensured.

Key words: *investment activity, economic assessment, dynamic indicators, economic indicators*

İnvestisiya mühitinin formalaşdırılması prosesləri hər bir ölkənin iqtisadi siyasətinin strateji istiqamətlərindən biri kimi diqqət çəkir. Bunun əsas səbəbi iqtisadi inkişaf proseslərində davamlı şəkildə investisiya resurslarına və maliyyə təminatına zərurətin olması ilə bağlıdır. Dövlətin investisiya siyasətinin optimal formalaşdırılması üçün bütün məsələlər kompleks şəkildə təhlil olunmalı və investisiya siyasətinin ana xətti kimi qəbul edilən mexanizmlər uzunmüddətli dövrü əhatə etməklə əsaslandırılmalıdır.

Azərbaycanda beynəlxalq investisiyaların hərəkətinin istiqamətləri, qloballaşma prosesi bağlıdır:

- həyata keçirməyə imkan verən mövcud qanunvericilik aktlarının təkmilləşdirilməsi ölkəyə xarici sərmayələr əlverişli və əlverişli investisiya qoyuluşu yolu ilə yatırılır, əlverişli investisiya mühiti və hüquqi normaların müəyyən edilməsi biznesmenlər və onların beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması və hər cəhətdən tələblər;

- dünyada ölkənin reklam bazarının yaradılması üzərində işləmək beynəlxalq təcrübənin ən təsirli kapital axınları;

- mövcud təşkilatların funksiyalarını birləşdirmək və ya əlaqələndirmək potensial investorların xətti və cəlb edilməsi üzrə vahid dövlət qurumu inkişaf tələb olunan sahələr üçün xarici investorlar;

- dövlətlərin milli və beynəlxalq maraqlarının qorunması və uyğunlaşdırılması; xarici investisiya siyasətində ölkə, dövlət və cəmiyyət ölkənin beynəlxalq konvensiyalara əməl etməyə sadıqlıyı, dünyanın bir çox ölkələri tərəfindən qəbul edilmiş müqavilələr və qərarlar;

- onları rasionallaşdırma yolu ilə Xalq təsərrüfatının bütün sahələrinə yönəltmək xarici investisiyaların tətbiqi və cəlb edilməsinin sahə strukturunu investisiya;

- Birbaşa investisiyalardan əlavə, biznesin inkişafı üçün əlverişli şərait yaratmaq lazımdır. Ölkəmizə portfel investisiyalarının cəlb edilməsi şərtlərində dünya standartlarına uyğun olaraq Qiymətli kağızlar bazarının formalaşdırılması, investisiya xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq. Çünki valyuta riski beynəlxalq (birbaşa və portfel) investisiyaların idarə edilməsi məsələləri əməliyyatlar mühüm amillər kimi qəbul edilməlidir;

- ölkənin bank sisteminin dəstəyində zəif iştirak investisiya fəallığı ləğv edilməlidir. Ümumi həcmdə yerli bankların payı xarici kapitalın cəlb edilməsi ilə investisiya layihələrinin xidməti olmalıdır qənaətbəxş səviyyəyə qaldırılmışdır;

- Xarici investorların cəlb edilməsində vacib olan istiqamətlərdən biri də budur ən vacib və milli maraqlar-xüsusi diqqət göstərməlidir məhsulların idxalının təşkili verilir;

- Məsələ burasındadır ki, xarici investisiyalar təkcə daxili investisiyalara deyil, həm də xarici investisiyalara qatılmamalıdır mərkəz, eyni zamanda, bölgələrdə də dövlət səviyyəsində qəbul edilməlidir sənaye iqtisadiyyatının digər göstəriciləri;

- müasir iqtisadiyyata xarici investisiyaların cəlb edilməsi ilə bağlı konkret vəziyyətin öyrənilməsi; xarici invest.

Sənayeyə yönəlmiş xarici investisiyaların səmərəli və məqsədyönlü istifadə, olan biri ölkənin xalq təsərrüfatının əsas sahələrindən biri tam hüquqlu təminatçı olacaq onun cəlb olunmasının stimullaşdırılması, ölkənin davamlı gələcək inkişafı, onun dünya iqtisadiyyatında vəziyyət və inteqrasiyası üçün zəruridir. Xarici investisiyalar üçün zəruri hüquqi mühitin zənginləşdirilməsinin gücləndirilməsi və onu mütərəqqi dünya sinifinə uyğunlaşdırmaq

ölkənin daxil olmasını daha da inkişaf etdirə bilərxarici sərmayələr ölkəmizə qloballaşmada fəal iştirak etməyə kömək edə bilər.

İnvestisiya fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi dedikdə, PT-nin kompleks tədbirlər sistemi nəzərdə tutulurölkədə vahid iqtisadi, elmi-texniki, sosial siyasətin həyata keçirilməsi.

Bu tədbirlərin maliyyələşdirilməsi respublika və yerli büdcələrin vəsaiti hesabına həyata keçirilir.

İnvestisiya qoyuluşları ilk növbədə diqqət mərkəzindədirki, ictimai tələbatın ödənilməsi və iqtisadiyyatın strateji sahələrinin inkişafı təmin edilsin.

Mülkiyyət və mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, respublikada investisiyalar bu ölkənin fəaliyyət göstərdiyi ölkənin qanunvericiliyi ilə tənzimlənir.

Dövlət respublikamızın sosial-iqtisadi inkişafı, eləcə də yaradılmasını müvafiq xalq təsərrüfatında proporsiyalar, istehsal və sosial sahələrin formalaşdırılması infrastrukturunun inkişafına nəzarət edir.

Məlum olduğu kimi, istənilən istehsal və sosial istehsalatın yaradılması, istehsalı, genişləndirilməsi sahələr, deməli, məşğulluğun təmin edilməsi müvafiq investisiyalar və daha səmərəli iş istifadəsini tələb edir.

Bunun üçün ölkənin lazımı maliyyə və maddi resursları olmalıdır.

Əks təqdirdə, xarici sərmayədarların formalaşdırılmasını təmin etmək məqsədilə ölkəyə cəlb edilməsi və xalq təsərrüfatı inkişafı olmalıdır. Ona görə də müasir şəraitdə bazar iqtisadiyyatı, ölkəmiz qarşılıqlı investisiyaları tam həcmdə reallaşdırmaq imkanına və xarici ölkələrin maraqlarına riayət edilməsi və milli iqtisadiyyatın inkişafı malikdir.

Azərbaycanın iqtisadiyyatında xarici investisiyaların rolu və əhəmiyyəti olduqca böyük və yüksəkdir. Ölkədə makroiqtisadi göstəricilərin artması rolun yüksəldilməsini tələb edir daxili məhsulun strukturunda aparıcı sahələrin əhəmiyyəti, xüsusilə də strateji sahədir. Bu baxımdan xarici investisiyaların artırılması Respublikanın tənzimlənməsi və dövlət tərəfindən tənzimlənməsi, habelə Azərbaycan Respublikasında zəruri proporsiyaların təmin edilməs iqtisadiyyatın inkişafı böyük elmi və praktiki əhəmiyyətə malikdir. Bundan başqa, dövlət müxtəlif metodlardan (iqtisadi mexanizmlərdən) fəal istifadə etməlidir) investisiya fəaliyyətinin tənzimlənməsində mexanizmlər aşağıdakı kimi ümumiləşdirmək olar:

- vergitutma subyektlərinin fərqləndirilməsi ilə vergi sisteminin tətbiqi vəObyektlər, vergi dərəcələri və endirimlər;

- sürətli hesabına, o cümlədən kredit və amortizasiya siyasəti həyata keçirilməsiƏsas vəsaitlərin amortizasiyası. Amortizasiya ayırmaları müxtəlif ola bilər iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrində, müxtəlif növlərdə vəəsas vəsaitlərin və avadanlıqların elementləri;

- subvensiyalar, subsidiyalar, fərdi inkişaf üçün büdcə kreditləri regionlar, sahələr və sənaye;

- dövlət normalarının və standartlarının müəyyən edilməsi;

- antiinhisar tədbirlərinin qəbul edilməsi;

- torpaq, su və digər təbii ehtiyatlardan istifadə şərtlərinin müəyyən edilməsi resurslar;

- qiymət siyasətinin həyata keçirilməsi;

- İnvestisiya imkanları ekspertizası keçirilməsi;

Bundan başqa, investisiya fəaliyyətinin dövlət tərəfindən tənzimlənməsi dövlət investisiyalarının idarə edilməsini də əhatə edir.

İnvestisiya fəaliyyəti, həmçinin investisiya fəaliyyətinin tənzimlənməsi və nəzarət

bu şərtlərə investisiya fəaliyyətinin bütün subyektləri tərəfindən riayət edilməlidir.

Dövlət investisiyalarının idarə edilməsi respublika və yerli hakimiyyət orqanları tərəfindən həyata keçirilrhəmçinin idarəetmə orqanları büdcədən, büdcədənənar fondlardan və digər fondlardan ibarətdirinvestisiya şərtlərini müəyyən edən və bu agentliklər tərəfindən cəlb olunan resurslar, bununla bağlı digər məsələlərin həlli zəruridir. Milli iqtisadiyyatın dinamik və davamlı inkişafının qiymətləndirilməsi üçün: yenilikçi konsepsiya və innovasiya sistemini düzgün şəkildə şərh etmək vacibdir. Buna görə də, milli innovasiya sisteminə baxarkən, ilk növbədə aşağıdakıları nəzərə almaq lazımdır və hesab edilməlidir:

1. Uzunmüddətli iqtisadi artım;

2. İqtisadi inkişafın fiziki, qlobal istiqaməti;

3. Milli iqtisadiyyatın rəqabət üstünlükləri və inkişaf istiqamətləri;

4. Daxili və dünya bazarlarının tələbləri;

5. Xalq təsərrüfatının inkişafının vəziyyəti və fəaliyyət şərtləriiqtisadiyyat;

6. Mühəsibat balansının vəziyyəti və istifadə dərəcəsi;

7. Milli iqtisadiyyatın tələbatlarına aparıcı struktur dəyişikliklərinin dərəcəsi

Bütün bu istiqamətlərin həyata keçirilməsi üçün dövlət bu sahədə müvafiq qanunlar qəbul edir elmi-texniki siyasəti. Hər bir dövlət öz milli maraqlarını müəyyən edir, onların elmi-texniki siyasəti. Elmi tədqiqatların nəticələri

çox vaxt gözlənilən nəticəni vermir. Beləliklə, özəl sektor fundamental tədqiqatlara sərmayə qoymaq üçün xüsusi səy göstərmir.

Bütün ölkə iqtisadiyyatı üçün ett əhəmiyyətini nəzərə alaraq, onun dünyada öz mövqələrini möhkəmləndirmək üçün dövlət inkişaf üçün bu sahədə mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Lakin ETT-nin nəticələri məhsulun maya dəyərinin aşağı düşməsinə gətirib çıxardıqca, texniki və texnoloji yeniləmə, keyfiyyət və rəqabət, bir çox hallarda, özəl sektor onun nəticələrinin araşdırılmasında xüsusilə maraqlıdır.

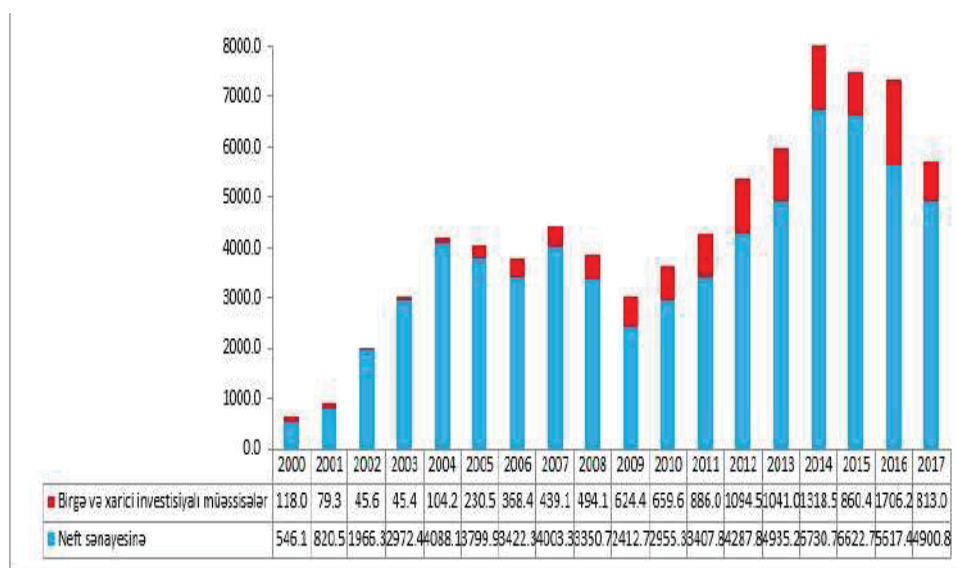
Azərbaycan iqtisadiyyatına BXİ-nin daxilinə 1995-ci ildən etibarən başlanıldığını deyə bilərik. 1991-ci ildə müstəqilliyin bərpasından sonrakı illərdə müşahidə edilən siyasi formalı sabitsizliyin 1994-cü ildə aradan götürülməsi, Qarabağ müharibəsində atəşkəsin elan olunması, əsasən də 1994-cü ilin sentyabr ayında ölkənin birinci beynəlxalq neft sazişi "Azəri-Çıraq-Günəşli"yə əsasən Hasilatın Pay Bölgüsü Sazişinin imzalanması ölkəyə BXİ-nin gəlməsinə şərait yaratdı.

DSK-nın məlumatına görə 1995-2017-ci illər ərzində ölkə iqtisadiyyatına ümumi olaraq 125.5 mlrd. dollar miqdarında xarici investisiya daxil edilib, bunun da 96.1 faizi 2000-2017-ci illər ərzində baş vermişdir. 2000-2017-ci illər ərzində ölkəyə daxil edilən investisiyanın 29.2 mlrd. dolları Azərbaycanın və ayrı-ayrı dövlətlərin beynəlxalq maliyyə və kredit təşkilatlarından cəlb olunan maliyyə kreditləri, 77.8 mlrd. dolları birbaşa xarici investisiyalar, 217.7 mln. dolları neft bonusu, 13.4 mlrd. dolları digər investisiyalar olmuşdur.

2000-2017-ci illər ərzində Azərbaycan iqtisadiyyatına istiqamətlənən 77.8 mlrd. dollar Birbaşa Xarici Investisiyanın 66.8 mlrd. dolları neft sektorunda, 19.9 mlrd. dolları qeyri-neft sahələrində həyata keçirilmişdir.

İllərə əsasən neft sektoruna daxil edilən BXİ-nin miqdarı hər zaman qeyri-neft sahəsi ilə müqayisə etdikdə dəfələrlə çox olmuşdur

Diqram Azərbaycan iqtisadiyyatının neft və qeyri-neft sektorlarına yönəldilən birbaşa xarici investisiyaların dinamikası, mln.dollar ilə

Mənbə: Dövlət Statistika Komitəsi

Ölkənin qeyri-neft sektoruna cəlb olunan BXİ-nin miqdarı 2008-ci ildə 500 mln dollar səviyyəsinə, 2012-ci ildə 1 mlrd. dollar səviyyəsinə yüksəldi. 2003-2014-cü illər ərzində qeyri-neft sektoruna cəlb olunan BXİ-nin miqdarında artım müşahidə edilsə də, son 3 il ərzində kəskin şəkildə dalğalanma baş vermişdir: belə investisiyaların miqdarı əvvəlki illə müqayisə etdikdə 2015-ci ildə 34.7 faiz azalıb, 2016-cı ildə 98.3 faiz artıb, 2017-ci ildə 52.4 faiz azalmışdır.

Ədəbiyyat

1. "Investment activity" (2007). Law of the Azerbaijan Republic.
2. www.azstat.org. -State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan.
3. Namazova C. Investisiyalar. Bakı 2014
4. Zeynalov V.Z. Investment Policy in Azerbaijan. Bakı 2012
5. Aslanzadə İ. "İnvestisiya layihələrinin təşkili və idarə olunması" Bakı, 2000

Rəyçi: prof.R.Həsənov